

mi yaptırdı. Tuna nehrinin karşı tarafındaki Romanya topraklarından görülebilen bu cami Silistre'deki Osmanlı varlığını çok açık biçimde yeniden ortaya koydu.

1845 tarihli temettuât defterleri Rus işgalinden dokuz yıl sonraki Silistre'yi etraflı şekilde tasvir eder. Bu sırada şehrin 783 hânelik on beş müslüman mahallesi vardı. 324 Ortodoks hristiyan, kırk bir Ermeni ve on altı yahudi olmak üzere toplam hâne sayısı 1144'e ulaşmıştı. Hâne sayısına göre toplam nüfusu 5500-6000 kişi civarında olup bunun % 67'si müslümandı. Mahalle isimleri büyük oranda XVII ve XVIII. yüzyıllardaki gibi olup mutlak devamlılığı gösterir. 1846'da Sultan Abdülmecid şehri ziyaret ederek zarif bir caminin inşasını emretti. Bu cami günümüze kadar gelmiştir. Padişahın varışından biraz önce şehrin güney tarafına hâkim olan tepelerinde sağlam ve müstakil bir modern istihkâm inşa edilmişti (Mecidiye tabyası). Bu tabyalar 15 Mayıs – 25 Haziran 1854 tarihinde Silistre'nin Rus kuşatmasında önemli bir rol oynayacaktır. Şehrin Selânikli Mûsâ Hulûsi Paşa kumandasındaki başarılı savunması, Nâmık Kemal'e *Vatan yâhud Silistre* adlı meşhur piyesini yazmasında ilham kaynağı olmuştur. 1854 yılından biraz önce seyyah Ungewitter, Silistre ekonomisinin 1828-1829 savaşından beri düşüşte olduğunu belirtir. 1856'da Freiherr W. von Reden burayı 20.000 nüfuslu güçlü istihkâmı olan bir yer olarak niteler, ayrıca siğir kesimi için büyük mezbahalarının, bunun yanında deri, sabun ve mum üretiminin ve tekstil fabrikalarının bulunduğunu belirtir.

1290 (1873) tarihli *Tuna Vilâyeti Salnâmesi*'ne göre Silistre şehrinin 1892 yetişkin erkekle birlikte 850 müslüman hânesi, 1325 yetişkin erkekle birlikte müslüman olmayan 550 hânesi bulunmaktadır. Böylece Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde şehrin % 59'u müslüman olan 6500-7000 nüfusa vardı. Açık biçimde hristiyanların müslümanlardan daha hızlı arttığı görülmektedir. Fransız Aubaret ve Avusturyalı Felix Kanitz gibi çağdaş gözlemciler de Silistre'nin nüfusunu yarısı müslüman, diğer yarısı hristiyan olmak üzere 7-8000 civarında tahmin etmektedir. Kanitz'e verilen mahallî resmî rakamlara göre 822 Türk, 412 Bulgar, kırk beş Ermeni, yirmi sekiz yahudi ve yirmi beş Çingene evi bulunmaktaydı. Bu da toplam olarak 1332 ev ve % 62'si müslüman olan 8000 kişilik nüfus demektir. Salnâmeler ayrıca şehrin on üç camisinin, 497 dükkânının, elli dört mağazasının, üç ha-

mamının, dört kilisesinin ve bir sinagogunun bulunduğunu belirtmektedir. 1291 (1874) tarihli *Tuna Vilâyeti Salnâmesi*, Silistre kazasının nüfusunun % 64'ünün müslüman Türk olduğunu göstermektedir. 235 köyden 213'ü Türk adlarına sahipti, bu da onların orijinine işaret eder.

1877-1878 tarihinde Silistre Ruslar'a karşı direndiyse de sonunda teslim oldu; ancak Ayastefanos Antlaşması sonrası yeni kurulan Bulgaristan Devleti'ne devredildi. Pek çok müslüman ahali Osmanlı idaresindeki diğer bölgelerde yaşamak üzere şehri terketti. 1889'da *Kâmûsü'l-a'lâm*, yarısı müslüman olan ve halen dokuz camisi bulunan 10.650 kişilik nüfustan söz eder. Ayastefanos Antlaşması'nın bir parçası olarak Silistre surları yıkılmış, ancak Mecidiye tabyası kalmıştır. 1913'te Bulgaristan'ın II. Balkan Savaşı'nda mağlup olması neticesinde Bükreş Antlaşması'na göre Romanya, Silistre ve Dobruca üzerindeki tarihî haklarını tekrar canlandırdı; Silistre ve Dobruca'nın büyük bir bölümünü tekrar Bulgaristan'a iade etmeye zorlandıkları 1940'taki Craiova Antlaşması'na kadar şehri elinde tuttu. Şehir Bulgarlar'ın eline geçince yapılan ilk iş tarihî Selim Paşa Camii'nin (Bayraklı Cami) yıkılması olmuştur. 1935'te hemen hemen bütün Türk köylerinin isimleri hükümet kararıyla "tarihin yanlışlarını düzeltme" mücadelesi çerçevesinde Bulgarca'ya çevrildi. Silistre, zamanımızda çok büyük bir ilerleme kaydeden Varna şehrinin gölgesinde yavaşça gelişen, ancak Bulgar unsurunun hâkim olduğu bir şehir olmuştur. Tekstil, mobilya, seramik ve yiyecek sanayiinin bulunduğu şehrin 1965'teki nüfusu 32.996, 2001'deki nüfusu 61.942 idi. 1970'lerde Silistre'ye yukarıdan bakan Mecidiye tabyası özenle restore edildiği ve şehrin tarihî müzesi olmuştur. Silistre'nin ana caddesinin hemen aşığındaki Mecidiye Camii de biraz restorasyon görmüş ve bugün itibarıyla şehirdeki küçük müslüman cemaatin tek ibadet mekânı olarak kalmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 331-345; Ahmed Hâfiz, *Silistre Muhâsarası*, İstanbul 1290; Mahmud Sâbit, *Târîh-i Cedîd-i Silistre*, Vienna Nationalbibliothek, nr. 1121/2; F. Kanitz, *Donau-Bulgarien und der Balkan*, Leipzig 1879, III, 254; V. Velkov, "Durostorum-Drăstăr-Silistra, Kurze historische Bemerkungen", *Antike und Mittelalter in Bulgarien* (ed. V. Beşevliev – J. Irmscher), Berlin 1960, s. 214-218; P. Mutafçiev, "Sădbinata na srednovekovnija Drăstăr", *Izbrani Proizvedenia*, Sofia 1973, II, 19, 103; A. Kuzev – V. Gjuzelev, *Bălgarski Srednovekovni Gradovi i Kreposti*, Varna 1981, I, 177-195; St. Angelova, "Kre-

postnata stena na Durostorum-Drăstăr-Silistra (predvaritelno săobštenie)", *Arheologija*, XV/3, Sofia 1973, s. 83-93; a.m.f., "Krepostta na srednovekoven Drăstăr", *Muzei i Pametnitsite na Kultura*, XX/6, Sofia 1980, s. 5-10; L. G. Aubaret, "Province du Danube", *Bulletin de la société de géographie*, VIe serie, XII, Paris 1976, s. 159; Machiel Kiel, "Kaponnen an der Unteren Donau. Ein NeupreuBisches Fort der ehemaligen türkischen Donaulinie bei Silistra (N. O. Bulgarien)", *Schriftenreihe Festungsforschung* (ed. V. Schmidchen), II, Wesel 1982, s. 151-166; Ahmet Cebeci, "Silistre Sancağı Vakıfları ve H. 1006 (1597-1598) Tarihli Silistre Lıvası Vakıf Defteri (No: 561)", *VD*, sy. 20 (1988), s. 453-466; *Kâmûsü'l-a'lâm*, IV, 2599; "Silistra", *Kratka Bălgarska Entsiklopedia*, Sofia 1967, IV, 521.

MACHIEL KIEL

SİLKÜ'D-DÜRER

(سلك الدرر)

Muhammed Halîl el-Murâdî'nin

(ö. 1206/1791)

XII. (XVIII.) yüzyılın

tanınmış kişilerine dair eseri.

Müellifin tam adı Ebû'l-Fazl Muhammed Halîl b. Ali b. Muhammed el-Murâdî el-Hüseynî el-Buhârî'dir. Osmanlı kaynaklarında Muradzâde Seyyid Halil Efendi şeklinde geçer (*Taylesanzâde Hâfiz Abdullah Efendi Tarihi*, s. 263). 1173'te (1759-60) Dimaşk'ta doğdu. Hüseyinî nisbesini Hz. Hüseyin'in neslinden gelmesi, Murâdî ve Buhârî nisbelerini de babasının dedesi Nakşibendî-Müceddidî şeyhi Murad Buhârî dolayısıyla aldı. Kudüs kadılığı ve Dimaşk müftülüğü görevlerinde bulunan babası Ali el-Murâdî'nin gözetiminde yetiştikten sonra Süleyman el-Mısrî'den Kur'an okumayı öğrendi. Mustafa el-Ulvânî, Kemâleddin el-Bekrî, Halîl el-Kâmilî gibi hocalardan dinî ilimler, edebiyat ve inşâ öğrenimi gördü, bu arada Türkçe öğrendi. Önce Emeviye Camii nâzırlığına getirildi (1191/1777). İstanbul'da bulunduğu sırada amcasının oğlu Abdullah b. Tâhir el-Murâdî'nin azledilmesi üzerine onun yerine Dimaşk Haneffî müftülüğüne tayin edildi (7 Şâban 1192 / 31 Ağustos 1778). Ardından Dimaşk nakîbüleşraflığı görevi de kendisine verildi (1200/1786). 1202 Cemâziyelevveli (Şubat 1788) sonlarında yeniden Şam müftülüğüne getirildi. 1205'te (1790) Halep'e gitti ve 1206 yılı Safer ayında (Ekim 1791) orada vefat etti. Gerek âlimler gerekse halk arasında itibarlı ve saygın bir konuma sahip olan Murâdî hakkında dönemindeki birçok şair methiye kaleme almış, biyografisini veren müellifler ilmî ve ahlâkî meziyetlerini dile getirmiştir.

Silkû'd-dürer'in ilk sayfası

Çeşitli biyografi kitapları kaleme alan Murâdî'nin Yavuz Sultan Selim döneminden itibaren Dimaşk müftülüğü yapmış kişilerin hayatından oluşan, sonunda kendi hal tercümesinden bahsettiği 'Arû'î-be-şâm fîmen veliye fetvâ Dimaşki's-Şâm adlı eserinin yanı sıra bazı Halep âlimlerinin biyografilerini içeren bir risâlesi, görüştüğü âlimler hakkında bilgileri topladığı bir mu'cemi ve İthâfû'l-ahlâf bi-evşâfi'l-eslâf adlı bir başka eseri bulunmaktadır. Murâdî'nin en önemli ve meşhur eseri Silkû'd-dürer olup tam adı Aḥbârü'l-a'sâr fi aḥyâri'l-emşâr'dır (Silkû'd-dürer fi a'yânî'l-karnî's-sâni 'aşer). Ancak eser ikinci isimle tanınmış olup ayrıca Târîḫü'l-Murâdî olarak da anılır. Kitapta XII. (XVIII.) yüzyılda Dimaşk şehri başta olmak üzere Suriye, Hicaz, Mısır ve Anadolu'da yaşayan 765 kadar âlim, sûfi, kadı, müftü, kâtip, edip ve şairin biyografileri yer almaktadır. Muhibbî'nin Ḥulâşatü'l-eşer'i örnek alınarak yazılan kitap alfabetik biçimde düzenlenmiş olup İbrâhîm el-Halvetî'nin biyografisiyle başlamakta ve Şeyh Yûnus el-Mısırî'nin biyografisiyle sona ermektedir. Circîs el-Erbîlî'nin biyografisinde de görüldüğü gibi onun kırk yaşına yakın olduğundan bahsedilmesi, telif esnasında hayatta olan bazı kişilere de eserde yer verildiğini göstermektedir. Kitapta ele alınan kişilerin isimleri, nisbeleri, künye-

leri, doğum ve ölüm tarihleriyle bunların yerleri, ihtisas sahibi oldukları ilim ve sanat dalları, hocaları, okudukları medreseler ve eserleri belirtilmiş, ayrıca ilmî seviyelerinden, kişisel ve ahlâkî özelliklerinden bahsedilmiştir. Bunun yanında şiirlerinden alıntılar yapılmış ve edebî nesirlerine örnek olarak bazı mektupları aktarılmıştır. Ayrıca birçok şahsın bulunduğu şehirler, devlet tarafından verilen görev ve mansıpları, ilişki kurdukları devlet adamları, âlim ve sûfiler, hocalarından okudukları kitaplar, bazı şairler arasındaki atışmalar gibi konularda bilgiler verilmiştir. Kitap, İbn Hacer el-Askalânî'nin ed-Dürerü'l-kâmine fi a'yânî'l-mi'eti's-gâmine, Şemseddin es-Sehâvî'nin ed-Ḍav'ü'l-lâmi' li-eh-li'l-karnî't-tâsi', Necmeddin el-Gazzî'nin el-Kevâkibü's-sâ'ire bi-a'yânî'l-mi'eti'l-âşire ve Muhammed Emîn el-Muhibbî'nin Ḥulâşatü'l-eşer fi a'yânî'l-karnî'l-hâdi 'aşer adlı eserlerinin XII. (XVIII.) yüzyıldaki takipçisi konumundadır.

Eserin mukaddimesinde Murâdî, tarih ilminin önemine ve kendisinin bu ilme ve selefin eserlerini toplamaya duyduğu ilgiye temas eder. Ayrıca kitabını kaleme alırken başvurduğu bazı kaynakları zikreder. Bunlar Abdurrahman b. Muhammed ez-Zehabi ve Mustafa b. Fethullah el-Hamevî'nin seyahatnâmeleri, Muhammed Emîn el-Muhibbî'nin Neḥatü'r-Reyḥâne ve reşhatü't-tâlâ'i'l-hâne'si, Şems Muhammed el-Mahmûdî'nin bu eser üzerine zeyli, Muhammed b. Abdurrahman el-Gazzî'nin Leṭâ'ifü'l-minne ve Tezkire'si, Abdülganî b. İsmâil en-Nablusî'nin el-Hakîka ve'l-me-câz fi'r-riḥle ilâ bilâdi's-Şâm ve Mısr ve'l-Hicâz (er-Riḥletü'l-kübrâ), el-Ḥaḍretü'l-ünsiyye fi'r-riḥleti'l-Kudsîyye (er-Riḥletü'l-vüstâ), Ḥulletü'z-zehebi'l-ibrîz fi riḥleti Ba'lebek ve'l-Bikâ'î'l-azîz (er-Riḥletü's-suğrâ) adlı seyahatnâmeleridir. Ayrıca biyografileri verirken mukaddime de zikretmediği bazı kaynakları da belirtir. Bunlardan Saïd es-Semmân'ın er-Ravzû'n-nâfiḥ fîmâ verede 'ale'l-fetḫi mine'l-medâ'ih'i dikkat çeker. Müellif, birçok yazılı kaynak kullanmış olmakla birlikte kendi şahsî bilgilerine ve şifahî mâlûmata da eserinde yer vermiştir.

Murâdî, değişik ülkelerdeki bazı önde gelen şahsiyetlere hediyelerle birlikte mektuplar göndererek kendi ülkelerinde yaşamış olan önemli kişiler hakkında bilgilerin kaleme alınıp kendisine gönderilmesini istemiştir. Abdurrahman el-Cebertî, Murâdî'nin bu talebi üzerine hocası Muhammed Murtazâ ez-Zebîdî'den yardım isteyerek bilgi toplamaya başladığını anlatır.

Ancak Zebîdî'nin bir süre sonra ölmesi üzerine (Şâban 1205 / Nisan 1791) gerek kendisinin gerekse Cebertî'nin topladığı bilgiler Murâdî'ye ulaştırılmadan kalmıştır. Daha sonra Murâdî durumu öğrenmiş ve bir aracıyla ulaştırdığı hediye ile birlikte Cebertî'den hocasının ve kendisinin derlediği bilgileri göndermesi ricasında bulunmuşsa da Cebertî henüz bu bilgileri gönderemeden Murâdî vefat etmiştir. Cebertî'nin kaleme aldığı 'Acâ'ibü'l-âşâr fi't-terâcim ve'l-aḥbâr'daki biyografik bilgilerin büyük ölçüde bu notlara dayandığı anlaşılmaktadır. Nitekim kendisi de eseri kaleme almasındaki en büyük tesirin Murâdî'nin bu talebi olduğunu belirtir (Cebertî, II, 141). Abdürrezzâk el-Baytâr, Ḥilyetü'l-beşer fi târiḫi'l-karnî's-sâlis 'aşer adlı eserini Silkû'd-dürer'in devamı olarak telif etmiş, Muhammed Emîn İbn Âbidîn de esere bir zeyil yazmıştır. Dört cilt olan Silkû'd-dürer'in ilk üç cildi İstanbul'da (1291), IV. cildi Bulak'ta (1301) yayımlanmış, daha sonra Bağdat'ta (ts. [Mektebetü'l-müsennâ]) ve Beyrut'ta (1408/1988) ofset baskıları yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Cebertî, 'Acâ'ibü'l-âşâr, II, 140-141; Taylesani-zâde Hâfiz Abdullah Efendi Tarihi: İstanbul'un Uzun Dört Yılı: 1785-1789 (haz. Feridun M. Emeccen), İstanbul 2003, s. 263; Baytâr, Ḥilyetü'l-beşer (nşr. M. Behcet el-Baytâr), Beyrut 1413/1993, III, 1393-1405; M. Cemil eş-Şattî, Ravzû'l-beşer fi a'yânî Dimaşk fi'l-karnî's-sâlis 'aşer, Dimaşk 1365/1946, s. 87-94; İzzâhu'l-meknûn, II, 23; Hediyetü'l-ârifin, II, 349-350; Ahmet Özel, "Acâ'ibü'l-âşâr", DİA, I, 314.

SEDAT ŞENSOY

SİLSİLE (السلسلة)

Bir tarikatın
birbirine icâzet veren şeyhlerinin
adlarını ihtiva eden liste.

"Birbirine bağlı, birbiriyle ilgili şeylerin ardarda veya yan yana dizilerek meydana getirdiği sıra, dizi; soy kütüğü, şecere; rütbe ve mevki yönünden bir sınıf içindeki derecelenme" gibi anlamlara gelen silsile kelimesi tasavvufta bir tarikatın birbirine icâzet veren şeyhlerinin isimlerini ihtiva eden liste anlamında kullanılmış, silsileyi oluşturan isimlerin yazılı olduğu belgeye silsile-nâme veya tomâr denilmiştir. Bir tarikata veya çeşitli tarikatlara ait silsilelerdeki isimlerin geniş olarak anlatıldığı eserlere de bu adlar verilmiştir (meselâ Silsilenâme-i Celvetiyye, Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye).

Tasavvufta tarikat silsilelerinin Hz. Peygamber ile başladığı kabul edilir. Geç dö-